

2019 Nobel Ekonomi Ödülü ve Dünyadaki Aşırı Yoksulluk

Sumru Öz¹

2019 Nobel Ekonomi Ödülü, yaptıkları deneysel çalışmalarla dünya çapında aşırı yoksulluğun azaltılmasına katkıda buldukları için Abhijit Banerjee, Esther Duflo ve Michael Kremer'e verildi. İsveç Kraliyet Akademisi'nin basın bülteninde bu üç ismin geliştirdiği deneye dayalı yaklaşımın kalkınma iktisadi alanını yeni çalışmaların önünü açacak şekilde dönüştürdüğü belirtiliyor. Bu bültene göre:

“Banerjee, Duflo ve Kremer, küresel yoksulluk sorunuyla savaşmanın en iyi yolunu bulmak için sorunu küçük ve baş edilebilir sorulara (örneğin, eğitim başarısını veya çocuk sağlığını iyileştirmek için en etkili müdahale şekli nedir?) bölme yaklaşımını geliştirdiler. Ayrıca, bu küçük ve nokta atışı soruların, bundan en çok etkilenen kişiler üzerinde yapılan dikkatlice tasarlanmış deneyler ile genellikle en iyi şekilde cevaplanabildiğini gösterdiler. İlk olarak, 1990'ların ortalarında Kremer ve çalışma arkadaşları Kenya'nın batısındaki okullarda başarı oranını yükseltmek için yapılan çeşitli müdahaleleri kontrol ettikleri saha deneyleriyle bu yaklaşımın ne kadar güçlü olabileceğini gösterdiler. Hemen ardından Banerjee ve Duflo, genellikle Kremer ile birlikte, benzer saha çalışmalarını başka alanlarda ve ülkelerde de yürüttüler. Bu üç ismin ve onların izinden giden araştırmacıların bulguları, küresel yoksullukla fiilen mücadele etme becerimize büyük katkı yaptı. Örneğin, bu araştırmalarının doğrudan bir sonucu olarak 5 milyondan fazla Hintli öğrenci okullarda etkin bir telafi eğitiminden yararlandı. Bir başka örnek ise birçok ülkede önleyici sağlık hizmetlerine yüklü miktarda kaynak ayrılmasının sağlanması oldu”. [1]

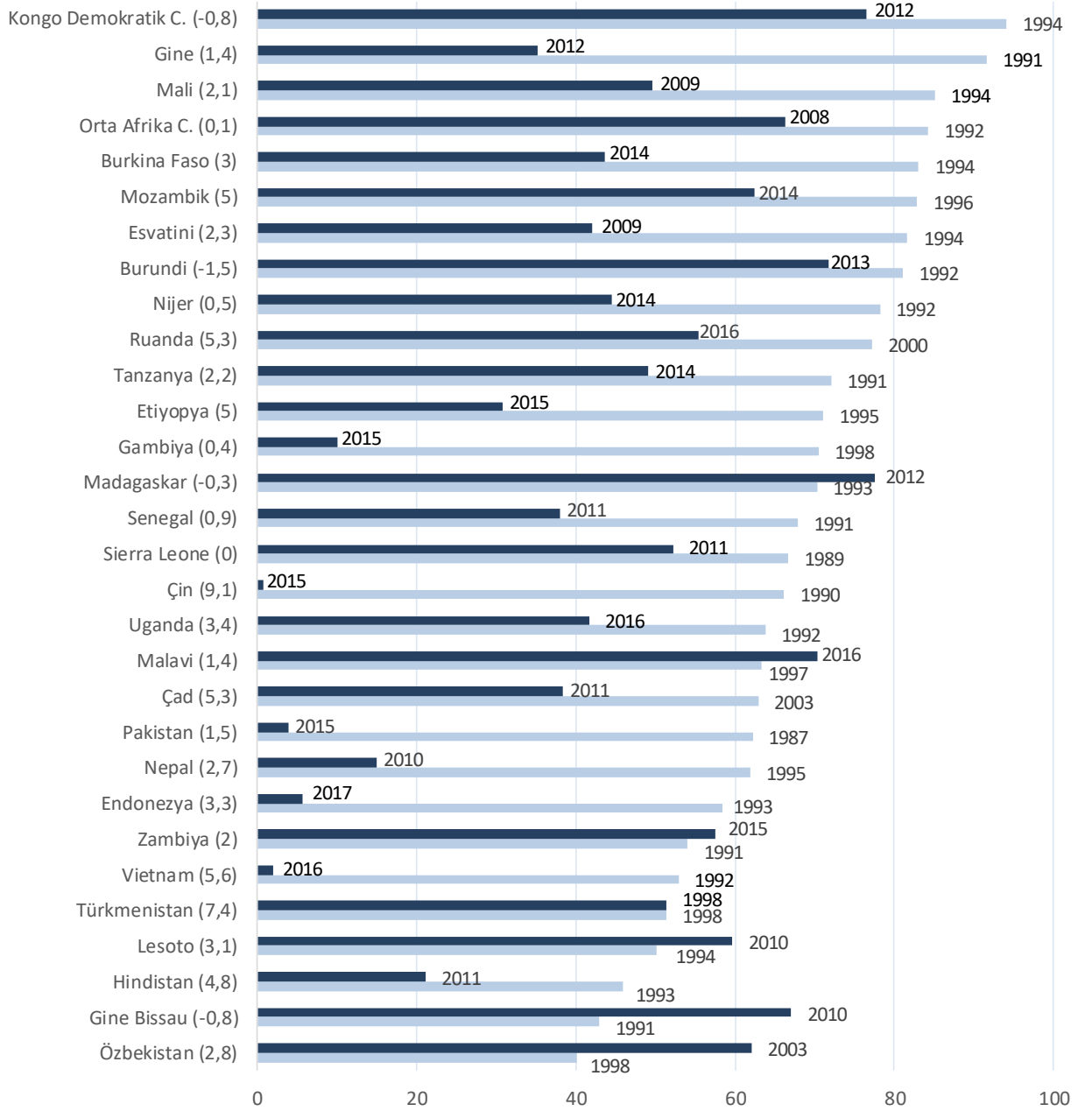
Tüm bu çalışmalar son dönemde küresel yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunmuş gibi görünüyor. Dünya Bankası'nın tahminlerine göre 1990 yılında dünya nüfusunun yüzde 36'sı aşırı yoksulluk² sınırının altında bir gelire sahipken, 2015 itibarıyla bu oran yüzde 10'a düştü. [2] Aşağıdaki grafikte görülebileceği gibi 1990'larda aşırı yoksulluk sınırının altında bir gelire hayatını sürdüren insanların çoğu Sahraaltı Afrika ve Asya bölgelerinde yaşıyordu. Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri arasında yer alan “aşırı yoksulluk çeken nüfusun yarı yarıya azaltılması” hedefine birçok Sahraaltı Afrika ülkesinde ulaşamadı. Buna rağmen 2015 yılı için belirlenen hedefin dünya genelinde bu tarihten beş yıl önce tutturulmasını sağlayan ise Asya ülkelerinin başarısı oldu. [4] 1990 yılında yoksulluk sınırının altında yaşamını sürdürmeye çalışan insanların oranı Asya'da yüzde 47,3 ile yüzde 54,7 olan Sahraaltı Afrika'daki orana yakındı. 2013 yılına gelindiğinde ise Sahraaltı Afrika'da yaşayan aşırı yoksulların oranı sadece beş yüzde puan gerilemişken Asya ülkeleri ortalama olarak bu oranı yirmi puandan fazla düşürerek yüzde 16'ya indirmeyi başardı. Bu başarıda en

¹ Koç Üniversitesi-TÜSİAD EAF.

² Dünya Bankası'nın 1990 yılında yayımladığı “Yoksulluk” temalı Dünya Kalkınma Raporu'nda “aşırı yoksul” nüfus, 1985 yılına ait satın alma paritesine göre günde 1 doların altında bir gelire yaşamaya çalışanlar olarak tanımlanır [3]. Dünya Bankası'nın son tahminlerinde ise aşırı yoksulluk sınırı 2011 yılına ait satın alma paritesine göre günde 1,9 dolar olarak güncellendi [2].

büyük pay, dünyanın en kalabalık ülkesi olduğu da göz önüne alınca Çin Halk Cumhuriyeti'ne ait görünüyor. Çin 1990'da yüzde 66,2 olan yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfusun oranını 2015 yılı itibarıyla yüzde 0,7'ye indirmiş durumda. Aşağıdaki grafikte Dünya Bankası'nın Dünya Kalkınma Göstergeleri setine göre 1990 yılına en yakın tarihteki verisi itibarıyla aşırı yoksulların nüfusa oranı en yüksek 30 ülkenin o tarihteki verisi ve en güncel verisi yer alıyor. Buna göre Çin'in ardından aşırı yoksulluk oranını düşük seviyelere indirmiş diğer ülkeler Vietnam, Pakistan, Endonezya, Nepal ve Hindistan gibi diğer Asya ülkelerinden oluşuyor. Aşırı yoksulların nüfusa oranını yüzde 20'nin altına düşürebilen tek Afrika ülkesi ise toplam nüfusu 2 milyonun altında olan Gambiya.

1990'larda aşırı yoksulların nüfusa oranı (%) en yüksek olan 30 ülkedeki gelişmeler

Kaynak: Dünya Bankası [2]

Not: Ülkelerin dönem başı ve sonu yoksulluk verileri mevcut olan yıllar arasında kişi başına gelirlerinin yıllık ortalama büyüme hızı ülke adlarının yanında parantez içinde verilmektedir.

Yukarıdaki grafikte daha koyu renkle işaretlenen Dünya Kalkınma Göstergeleri setindeki güncel verilere göre aşırı yoksulların nüfusa oranı en yüksek ülkeler ağırlıklı olarak Sahraaltı Afrika'da bulunuyor. Bunlar arasında iyiye gitmek bir yana, son 30 yılda durumu daha da kötüleşen ülkeler (Malavi, Zambiya, Lesoto, Madagaskar ve Gine Bissau) de var. Aşırı yoksulların nüfusa oranının arttığı tek Asya ülkesi ise Özbekistan.³

Küresel yoksulluğun azalmasında Nobel ödülü getiren çalışmaların mı yoksa genel olarak kalkınmanın mı etkili olduğunu görmek için ülkelerin kişi başına gelirlerinde grafikte yer alan iki tarih arasındaki yıllık ortalama büyüme hızları da veriliyor. Buna göre yüzde 99'la Çin başta olmak üzere aşırı yoksulların nüfusa oranını yüzde 50'nin üzerinde düşürme hedefini tutturana Vietnam, Endonezya, Nepal ve Hindistan gibi ülkeler aynı zamanda hızlı bir ekonomik büyüme yaşamış ülkeler. Ancak Özbekistan dışında kalan Asya ülkelerinde görülen bu durum, Sahraaltı Afrika ülkelerinden sadece Etiyopya için geçerli. Düşük büyüme oranlarına rağmen yoksul nüfusu yarıdan fazla düşürme hedefini tutturana ülkeler ise Pakistan, Gambiya ve Gine. Sahraaltı Afrika'da düşük büyüme oranlarına rağmen, aşırı yoksulluğu kısmen (%20-%50 arasında) düşürmüş ülkeler çoğunlukta. 2019 Nobel Ekonomi Ödülü'ne layık görülen araştırmalar daha çok bu ülkelerde yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunmuş gibi görünüyor. Ancak Sarkaç'ta yayımlanan yazısında Seda Ertaç'ın da belirttiği gibi yapılan bu araştırmaların politikaları belirleyen merciler tarafından dikkate alınması, sonuçların büyük ölçekte uygulanarak toplum çapında "işe yarayabilmesi" açısından önemli. Bunu sağlamak için 2019 Nobel Ekonomi ödülünü alan üç akademisyen bir araştırma merkezi de kurmuş durumda. Yoksulluğu bilimsel çalışmalarla azaltmayı amaçlayan araştırmacıları bir araya getiren ve destekleyen bu merkez, aynı zamanda bulguları politika-yapıcılara ulaştırma konusunda önemli bir rol üstleniyor. [7]

Türkiye'de durum

Son yirmi yılda yaşanan iyileşmeye rağmen günümüzde insanlığın en önemli sorunlarından birisi aşırı yoksulluk, zira oran olarak dünya nüfusunun yüzde 10'una inmiş olsa da halen 700 milyon insan aşırı düşük bir gelire geçinmeye çalışıyor ve çocuklarda oran daha yüksek (yüzde 20). [4] Türkiye'de ise aşırı yoksulluk, 2002'de yüzde 0,2 iken 2006'da yüzde 0,01'e düşmüş, 2007 yılından itibaren de tamamen ortadan kalkmış durumda. [5] Buna rağmen yoksulluk üzerine yapılan ve Nobel Ekonomi Ödülü'nü getiren çalışmalardan Türkiye'nin çıkarılabileceği dersler var. Öncelikle, 2007'de aşırı yoksulluğun ortadan kalkmasından sonra çatışma bölgelerinden kaçarak Türkiye'ye sığınan göçmenler arasında günlük 1,9 doların altında gelire sahip olanların bulunabileceği şüphesini uyandıran haberler medyada yer alıyor. Dolayısıyla, göçmenlere yönelik programları tasarlarken Nobel ekonomi ödülünü getiren çalışmalardan yararlanmak gerek. Aynı durum son yıllarda artan Türkiye'nin aşırı yoksulluğun olduğu ülkelere yaptığı yardımlar için de geçerli. Robinson ve Acemoğlu'nun "Ulusların Düşüşü" adlı kitabında, dış yardımların yüzde 10, en fazla yüzde 20'sinin hedefine ulaştığını öngören çalışmalar olduğu belirtiliyor.⁴ [6] Yoksulluğu azaltmak için yapılan destek faaliyetlerinin verimsiz olduğu göz önüne alınınca bunların çok iyi tasarlanması gerektiği daha iyi anlaşılabilir.

³ Aynı 5 yıllık dönemde yüzde 3'e yakın bir ortalama büyüme sergilemesine rağmen aşırı yoksulluğun arttığı Özbekistan'daki durum için bkz. [6] sayfa 372. Sadece 1998 yılına ait tahminin yer aldığı Türkmenistan için durumun iyiye mi yoksa kötüye mi gittiği konusunda ise yorum yapmak mümkün değil.

⁴ En çok dış yardım yapılan ülkelere birisi olan Afganistan'la ilgili örneğe göre BM kanalıyla iletilen yardımların organizasyonunda yer alan beş kurumdan her biri idari masraflarını karşılamak için % 20 kesinti yapıyor. (Sayfa 428)

Kaynaklar

- [1] The Royal Swedish Academy of Sciences (2019) Press Release: The Prize in Economic Sciences 2019
<https://www.kva.se/en/pressrum/pressmeddelanden/ekonomipriset-2019>
- [2] World Development Indicators, <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=world-development-indicators#>
- [3] World Bank (1990) World Development Report 1990: Poverty
<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/5973/WDR%201990%20-%20English.pdf?sequence=5>
- [4] United Nations (2019) Sustainable Development Goals. Goal 1: End poverty in all its forms everywhere.
<https://www.un.org/sustainabledevelopment/poverty/>
- [5] UNDP Türkiye (2014) Aşırı yoksulluğu ve açlığı ortadan kaldırmak: Dünyada son durum.
<https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/mdgoverview/overview/mdg1.html>
- [6] Robinson J. ve D. Acemoğlu (2019) Ulusların Düşüşü: Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri. Doğan Kitap, 45. Baskı
- [7] Ertaç Güler, S. (2019) 2019 Nobel Ekonomi Ödülü: Deneylerle yoksulluk azaltılabilir mi?
<https://sarkac.org/2019/10/2019-nobel-ekonomi-odulu/>